

Michel Serres

MUZIEK

Vertaald en geannoteerd door

Jeanne Holierhoek

Met een nawoord door René ten Bos

BOOM | AMSTERDAM

Oorspronkelijk verschenen onder de titel *Musique*

© Éditions Le Pommier, 2011

© Uitgeverij Boom, Amsterdam 2012

Gepubliceerd met steun van het Franse Ministerie van Buitenlandse Zaken, het Institut Français des Pays-Bas/Maison Descartes en de BNP Paribas.

De vertaalster ontving voor dit vertaalproject een werkbeurs van het Nederlands Letterenfonds.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

Verzorging omslag: Marry van Baar

Verzorging binnenwerk: image realize

ISBN 978 94 6105 891 1

NUR 730

INHOUD

Voorwoord	9
Geluiden	11
Mythe <i>Beginnen met een beschrijving van de muzikale rivier die door het leven van een componist stroomt</i>	
Stemmen	55
Wetenschappen <i>Daarna bekennen van welke muziek mijn leven droomde en welke muziek me neerwierp op de discursieve oever van dit boek</i>	
Woord	121
Geboorte en lofprijzing <i>Ontsprongen aan de Genesis stroomt een muziekrivier, die vorm geeft aan de tijd en de tijd produceert, onstuimig door de eeuwen naar omlaag.</i>	
Nawoord door René ten Bos	187
Toelichting van de vertaalster	197

Aan Yehudi Menuhin, violist,
Pierre Barbizet, pianist,
Christian Ferras, violist,
Jacques Monod, cellist, koordirigent,
en Pierre Gardeil, bariton,
in vriendschappelijke nagedachtenis.

Aan Béatrice Uria-Monzon, mezzosopraan,
en Sophie Bancquart, sopraan.

Aan het Ysaÿe Kwartet.

VOORWOORD

Dit boek, dat drie keer de tocht maakt naar eenzelfde benedenloop, reist langs de muzikale rivier die begint bij de geluiden van de wereld en afdalt naar de betekenis van de talen en de prestaties van de wetenschappen. Door de bewegingen van de massa's en de emoties van het lichaam trekt een eendere, zingende weg die uitmondt in woorden. Zo vloeit een stroom van klanken tussen de potentie of de kracht der dingen en de oproepen die in gecodeerde tekens worden uitgewisseld; zo stort de energie zich als een waterval omlaag naar de informatie, door de immense ruimte die het harde scheidt van het zachte.

Deze tocht splitst zich in drie fundamentele versies: een mythische, een persoonlijke en een heilige. De eerste begint met de inwijding van Orpheus door de bacchanten en de muzen, gevolgd door zijn afdaling in de onderwereld waar hij zijn geliefde te hulp wil schieten. De tweede, autobiografische versie breidt haar klanken uit over het Grote Verhaal van de kennis, dat wordt omgevormd tot rapsodie. De laatste, de Bijbelse, stroomt en psalmodieert vanaf de schepping tot aan de geboorte van Christus, via de marteldood van de Voorloper, wiens stem de weg effent voor het Woord.

Deze lofzangen van Griekse, geleerde en mystieke vreugde, deze drie wegen die elk van de geluiden naar de stemmen voeren en vandaar naar het Woord, convergeren en bundelen zich in gezamenlijke klanken.

Alle drie worden ze door de muziek overspoeld met haar golven.

GELUIDEN

MYTHE

Beginnen met een beschrijving van de muzikale rivier die door het leven van een componist stroomt

ORPHEUS' KINDERJAREN

Als kind sprak Orpheus niet, en evenmin zong hij of componeerde hij muziek. In zijn verlangen zich te bevrijden van de donderende hel die hem omringde, ging hij op zoek naar een stille, geluiddichte plek, naar het zeldzame oord waar hij gevrijwaard zou zijn van het grove lawaai van de motoren en versterkers die hem doof en daardoor ook stom hadden gemaakt.

Om zo'n plek te vinden begon hij aan een reis rond de Middellandse Zee. Onderweg bracht hij in Delphi een bezoek aan de Pythia, die gezeten was boven de dampende rotsspleet; in Dodona bezocht hij de paeleiaden,¹ die verwoordden wat de wind fluistert in het gebladerte van de bomen; in verschillende steden ontmoette hij de twaalf uitzinnige sibillen; de maenaden, de bacchanten,

¹ Paeleiaden: de priestersessen in de tempel aldaar.

's nachts schreeuwend in geheime orgiën. Het verbaasde hem dat die vrouwen uit de oude tijd, die solo of in koor van zich lieten horen, zich voortdurend opwonden, net als tegenwoordig het publiek in een stadion, onophoudelijk kreten slaakten, jubelden en jouwden. Opnieuw maakten ze zijn gehoor kapot. 'Waarom al die herrie?' vroeg hij zich af. Omdat het toch wel andere klanken waren dan het afval van ons eigen geknetter, vroeg Orpheus met gebaren aan deze vrouwen waarom ze zoveel kabaal maakten.

HET GESCHREEUW EN GETIER VAN DE SIBILLEN, DE PYTHIA EN DE BACCHANTEN

Hij meende te begrijpen dat de profetessen hem het volgende antwoordden, elk in haar eigen code:

'Mocht je willen leren spreken of later als acteur, advocaat, leraar of redenaar van het spreken je beroep willen maken, mocht je graag gaan zingen, dus je stem uit je lichaam dragen om een ruimte te vullen die reikt tot aan de achterwand, mocht je een trillende kolom als een werveling van vuur uit je keel willen tillen, met intense klanken of verfijnde stembuigingen, besef dan wel dat, voorafgaand aan de betekenis die vevat ligt in de taal, voorafgaand aan de emotie die verbreid wordt door het lied, de stem allereerst uit het lichaam komt, uit haar fundament, haar basis, haar verbinding met de aarde, haar houvast, haar dierlijke greep op de grond via de voet-

zolen, haar koppeling aan lange wortels via de tenen; dat uit een of andere chthonische stroom een gloeiende bron opstijgt langs de kolommen van botten en spieren, door benen, dijën, billen, buik- en borstholte tot aan de schoudergordel; dat je stem alleen iets zal zeggen, iets zal betekenen als ze haar diepe inspiratie uit die basis haalt.’

‘Als je morgen, vanavond, vannacht zo ver wilt komen dat je je uitdrukt in taal of in gezangen, moet je eerst proberen ons te imiteren, ons bacchanten, dronken van wijnen en geschreeuw, mij de Pythia, in een roes van dampen die uit de diepte van de aarde opstijgen, en ook nog anderen, die meetrillen met de door het gebladerte huiuerende wind. Wij vangen die geluiden met onze armen en benen. Onze stem neemt een hoge vlucht wanneer haar vleugels uitgroeien aan onze enkels; met ons lichaam incarneren wij het Woord, tot grote vreugde van onze knieën, heupen en middenvoeten. In een later stadium stijgen de muziek, de taal, de betekenis, evenals de vervoering en de wetenschap, langdurig uit die fundamenteën omhoog. De vliegende stem komt uit de aarde via een lichaam als een vulkaan. De ziel waait vlak langs de grond.’

‘Onze stemmen komen uit de wind met zijn trillende timbres, via de longen van de wereld en die van onszelf; ze komen uit onze bloedvaten en uit het onmetelijk ruisen van de zee; uit wat er leeft op de grond en uit de vogels in de lucht; uit het levensverlangen, uit de kloppende clitoris; uit het rumoer in het heelal; maar ook uit het geluid dat groepen maken, uit het bloedige kletteren